

Bilgi ve kültür

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Türkiye'nin sistematik modernleşmesi pozitivizmle tanışmasıyla birlikte başladı denebilir. O kadar ki, felsefenin kurucusu olan Comte, Osmanlılara mektuplar yazmış ve onların pozitivist ilerlemeyi gerçekleştirebileceklerini

vurgulamıştır. Daha sonra İttihat ve Terakki'ye dönüşecek ilk örgütlenmenin adı bile tam bir pozitivist olan Ahmet Rıza tarafından Comte'un çalışmasına atfen koyulmuştur.

Pozitivizmin kısaca tanımlanması zor. Gene de maddi dünyanın ve o dünyaya ait bilginin insanların tek yol göstericisi olarak kabul edilmesi denebilir pozitivizme. Nitekim aradan yıllar geçtikten sonra Atatürk de aynı sözü tekrarlayacak ve 'hayatta en hakiki yol gösterici bilimdir' diyecektir.

Bu anlayış, gelenek, Tanrısallık, din, geçmiş gibi kavramları daha ilk fırsatta devre dışı bırakır. Somut bilimin bilgisini tek doğru olarak benimser. Osmanlıların pozitivizmle tanışmadan önce kurduğu askeri okullar tıbbiye ve mühendishane zaman içinde hem doğası gereği

bu anlayışla bütünleşmiş hem de bu düşüncenin asıl dal budak saldıği kurumlar olmuştur. İttihat ve Terakki'nin kurucularının da doktor olması bir rastlantı değildir. Bu oluşuma bir de öğretmen okullarını eklemek gerekir. Abdülhamit döneminin en önemli öğelerinden birisi eğitimi yaygınlaştırmak, diğeri de öğretmen okulları açarak 'yenilikçi' öğretmen yetiştirmektir. Kaldı ki, pozitivizmin en önemli ilkelerinden birisi olan 'düzen ve ilerleme' düşüncesi bu işin sahiplerini de belirlemişti. Seçkinler bilgiyi üretecek ve onu bilmeyenlere iletecekti. Aktarılan bilginin ötesi yanlış ya da gereksizdi.

Bu 'cephe' cumhuriyet döneminde de etkinliğini sürdürdü. (Gene Atatürk'ün 'öğretmenler, cumhuriyet sizden fikri hür... nesiller ister' sözünü hatırlamak gerekir.) Bu dönem bilginin dünyayı 'açıklamak'tan çok onu 'dönüştürmek' için kullanılan, 'teknik' bir araç olduğu düşüncesini egemenleştirdi. Bilgi teknik bir şeydi ve 'teknik' bir 'kullanım' için gerekiyordu. Onun ötesi yani 'kültür' olarak bilgi üretimi veya birikimi zaman ve emek kaybı olarak nitelendiriliyordu.

Eğitim sistemi sonunda sadece bir teknik eğitime dönüşmüşse bundandır. Bilgi, bir rejim olarak, 'işe yarar' ve 'yaramaz' olarak ikiye ayrılmıştır. Bugün

'resmi ideoloji' denilen ve aslında bir 'bilgi rejimi' olan anlayışın kökleri bunlar. Eğitim de bu yaklaşımın sonuçlarını yansıtıyor. Bu eğitim sistemi aynı zamanda toplumun 'seçkinlerini' üretiyor. Onların büyük bir bölümü de teknik okullardan mezun oluyor. 1950'lerden bu yana bürokrasiye ve siyasete hâkim olanların 'mühendis' olmasının açıklaması bu.

Oysa bir de aydınlar var. Gerçek bir eğitimin amacı da onları üretmek olmalı. Bu aydın bilgiyi teknik bir araç olarak görmeyen, bilgiyi bilginin kendisi için arayan, o nedenle de muhalif, hatta yıkıcı olmaktan kaçınmayan kimsedir.

Bu bilginin en önemli özelliği kültürü üretmesidir. Gene teknik olarak tanımlanabilen bir kültürden değil 'rejim' anlamına gelen bir kültürden söz ediyorum. 'Lüzumsuz bilgi'yi de içeren ve asıl onun üstünde yoğunlaşan, tüm öğrendiklerimizi unuttuğumuz zaman bizde kalan, hayatı ve en çok da kendimizi sorgulamamıza olanak veren, merakın ikizi olan bilginin kültürüdür bu. Yani Türkiye Cumhuriyeti eğitim kurumlarında verilmeyen bilginin kültürü.

Bilgili fakat kültürsüz, seçkin ama aydın olmayan insanların ortalığa egemen oluşunun açıklaması bu işte!..